

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์
ในตำบลอวกแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดลำปาง
Life Quality Improvement of Farmer Group with Organic Agricultural
Innovations in Wo-kaeo Sub district, Hang Chat District,
Lampang Province

ฐิติกานต์ สุริยะสาร^{1*}, พรชนก ทองลาด¹ และ เบญจวรรณ เลาลลิต²
Titikarn Suriyasarn^{1}, Pornchanok Tonglad¹ and Benchawan Laolalit²*

¹สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ. ลำปาง 52100

¹Department of Accounting, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University,
Lampang 52100, Thailand

²สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ. ลำปาง 52100

²Department of Communication Arts, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University,
Lampang 52100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: ti_suri@hotmail.co.th

(Received: July 4, 2020; Accepted: January 18, 2021)

Abstract: The objectives were 1) to study a developing role of innovation of organic agriculture. 2) to study the expansion of organic agriculture use in other areas and 3) to analyze the innovation process in organic agriculture; Sampling size of 50 persons were community development specialist, headmen and organic agriculturists from the community of Wo-Kaeo sub-district, Hang Chat district, Lampang province. The research tools were questionnaire and semi-structured interview. The findings were 1) The community innovating creation of organic agriculture began with strong commitment of community leaders, community management providing knowledge of organic agriculture, and share the knowledge within the community. 2) The expanding of the program implemented in other areas found that Wo-Kaeo community has 10 learning centers. Each center has different strengths. So it is possible that the right method can be implemented in each environmental area as well and, 3) the new Knowledge acquired by self practice until it is successfully learned, then transferring the knowledge to the others. which can be further developed into "Wo-Kaeo Model"

Keywords: Development, life quality, agricultural innovation

บทคัดย่อ: วัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาการพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์ 2) แนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่น และ 3) การสังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการดำเนิน ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพืชอินทรีย์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอวกแก้ว อ.ยางชุมน้อย จ.ลำปาง จำนวน 50 คน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ผลเชิงเนื้อหา พบว่า 1) การสร้างนวัตกรรมของชุมชนเป็นต้นแบบเกษตรอินทรีย์เริ่มมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการกลุ่มก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ นำความรู้มา

ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 2) แนวทางการขยายผลในพื้นที่อื่นพบว่า ชุมชนวอแก้วมีศูนย์การเรียนรู้จำนวน 10 ศูนย์โดยแต่ละศูนย์ฯ มีจุดเด่นที่แตกต่างสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมนำไปต่อยอดและประยุกต์ตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ได้และ 3) องค์ความรู้ใหม่เกิดจากการทดลองทำด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จเกิดเป็นความชำนาญแล้วรู้จักจริงในเรื่องนั้นและถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้ผู้อื่นเป็นแบบอย่าง รวมถึงมีการสร้างแรงจูงใจ โดยต่อยอดพัฒนาเป็น “วอแก้วโมเดล”

คำสำคัญ: การพัฒนา คุณภาพชีวิต นวัตกรรมด้านการเกษตร

คำนำ

ปัจจุบันรัฐบาลมุ่งส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ โดยมีแนวคิดพื้นฐานในการบริหารจัดการแบบองค์รวม ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร (Parnpeachra, 2015) โดยการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำ และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและชุมชนท้องถิ่น วิถีเกษตรอินทรีย์ที่เป็นวิถีการผลิตที่เกษตรกรต้องอ่อนน้อมและเรียนรู้ในการดัดแปลงการผลิตของตนให้เข้ากับวิถีธรรมชาติ เน้นการเกษตรแบบดั้งเดิมมากกว่าเน้นการเพิ่มผลผลิตด้วยสารเคมีที่ทำให้เกิดปัญหาของสภาพดินที่เสื่อมโทรม ซึ่งการใช้สารเคมีไม่ถูกต้อง ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพ (Ratneetoo, 2012) ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตไม่คุ้มทุน เกิดภาวะหนี้สิน และทำให้มีสารเคมีตกค้างในร่างกายปริมาณที่สูงเกินเกณฑ์ ซึ่งสาเหตุอาจเกิดจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ หากชุมชนมีความเข้าใจถึงระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนจะช่วยให้วิถีเกษตรกรรมเอื้ออำนวยต่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม นอกจากนี้การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของเกษตรกรในด้านปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน พันธุ์กรรม แหล่งน้ำ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา เงินทุน รวมถึงการจัดการผลผลิตเพื่อความผาสุกความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (Nuntaboot, 2018) การส่งเสริมเกษตรกรให้

ตระหนักถึงความสำคัญของการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนโดยเน้นการผลิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สามารถรักษาอัตราการผลิตให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบการผลิต ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภคในระยะยาว (Glomthongcharoen, 2017)

เกษตรอินทรีย์จะประสบความสำเร็จได้ เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้กลไกและกระบวนการของระบบนิเวศซึ่งเป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (positive management) หรือเกษตรปลอดภัยและเกษตรไร้สารพิษที่เฟื่องฟู (Phuanpoh and Pooripakdee, 2019)

ชุมชนตำบลวอแก้วเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการเกษตรกรรมระบบอินทรีย์ จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนตำบลอื่นๆ และมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ระบบเกษตรกรรมแบบระบบอินทรีย์ จนกระทั่งสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรออกจำหน่ายจนเป็นที่ยอมรับ เช่น ส่งสินค้าให้กับโรงพยาบาลลำปาง ตลาดวิมาร์เกิด ตลาดบ้านหนองบง และ ออกจำหน่ายสินค้าตามจุดร่วมกับหน่วยงานระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งได้รับงบประมาณมาดำเนินงานตามโครงการสานพลังเครือข่ายร่วมสร้างระบบอาหารชุมชนเพื่อสุขภาพ สร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จำนวน 16 แห่ง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ของพื้นที่ตำบลวอแก้วและนำแนวทางสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่น

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลอ่าวแก้ว เพื่อศึกษาแนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลอ่าวแก้ว อ.ห้วยฉัตร จ.ลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Key Informants) โดยเลือกปราชญ์ด้านการเกษตรที่มีความเชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นที่ยอมรับในชุมชนและผู้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ตำบลอ่าวแก้ว ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพืชอินทรีย์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้ว อ.ห้วยฉัตร จ.ลำปาง จำนวน 50 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1) ศึกษาจากเอกสาร (document study) ที่มีความสัมพันธ์กับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในชุมชนอ่าวแก้ว

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์

3) การสังเกตการณ์ คณะผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการฐานะผู้สังเกตการณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) สัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่ชุมชนอ่าวแก้ว สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกษตรอินทรีย์ เพราะเกษตรกรกลุ่มนี้เป็นที่ยอมรับในการปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติซึ่งหนึ่งในรางวัลที่ได้รับคือ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับเขตภาคเหนือ บ้านน้ำจำ หมู่ที่ 7 ต.อ่าวแก้ว ปี พ.ศ. 2561 จากกรมส่งเสริมการเกษตรมีความรู้ด้านการปลูกพืชและการจัดการเพื่อแก้ปัญหาด้านการเกษตร

และสิ่งแวดล้อม เป็นกรณีศึกษาให้เกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ได้ปฏิบัติตามแนวทางที่สอดคล้องในแต่ละพื้นที่

2) สังเกตการณ์การปฏิบัติงานของเกษตรกร และพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์ เช่นพื้นที่สภาพแวดล้อม เข้าไปในพื้นที่จริงเพื่อบันทึกกระบวนการความรู้และความต่อเนื่องที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปฏิบัติจริง

3) รวบรวมข้อมูลจากแผนงานวิจัยย่อยทั้ง 2 แผนงานได้แก่ การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลอ่าวแก้วเป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่สามารถนำไปใช้งานได้จริงในพื้นที่และแผนงานแนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลอ่าวแก้ว เป็นข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์ของการทำเกษตรอินทรีย์ที่สามารถนำไปใช้ในพื้นที่อื่นได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดได้นำมาตรวจสอบ ได้แก่วิธีการจากการสัมภาษณ์ จากข้อคิดเห็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากแนวคิดทฤษฎี และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูล จัดลำดับเนื้อหาที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษานำมาเขียนบรรยายตามประเด็นและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา วิเคราะห์เนื้อหาความรู้และการถ่ายทอดความรู้เกษตรอินทรีย์

ผลการศึกษา

การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

แนวทางการสร้างนวัตกรรมของชุมชนอ่าวแก้วเป็นการดึงความรู้จากเกษตรกรโดยการเปิดเวทีแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผลของนวัตกรรมดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมารวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาในรูปแบบของคู่มือ “นวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลอ่าวแก้ว อำเภอห้วยฉัตร

จังหวัดลำปาง” โดยคู่มือฉบับนี้ได้มีการรวบรวมวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมซึ่งชุมชนวอแก้วได้นำไปใช้และมีการปรับปรุงวิธีการให้สามารถใช้ได้เกิดประโยชน์ ลดการใช้แรงงาน และค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรเช่น บ้านหลายทุ่ง หมู่ที่ 4 ได้ทำโครงการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ไปทดลองทำ โดยมีกิจกรรมในการเลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การผลิตเชื้อราขาว มุ่งเน้นการงัดใช้สารเคมีในทุกกระบวนการ เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านหลายทุ่งขึ้น จากนั้นมีการขยายผลเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จึงเกิด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว โดยมีกิจกรรมเพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์โดยระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เป็นการนำเอาการตรวจรับรองแปลงเกษตรอินทรีย์ มาเพื่อสร้างมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคมากขึ้นในหมู่บ้านน้ำจ๋า หมู่ที่ 7 เกิดแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์หมู่บ้านวิถีพอเพียงบ้านน้ำจ๋า โดยผู้นำหมู่บ้าน นำเอาความรู้ที่ได้จากโครงการฯ ของบ้านหลายทุ่งหมู่ 4 ไปต่อยอด มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนให้เกษตรกร ลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หันมาทำเกษตรผสมผสาน สามารถนำไปทำในพื้นที่บริเวณบ้านของตนเอง อาทิ การเพาะต้นอ่อนดอกทานตะวัน การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การเลี้ยงสัตว์ การใช้สารชีวภัณฑ์ใช้ควบคุมโรค เป็นต้น

การขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วม

องค์ความรู้การสร้างนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและวิจัยในอนาคต ทำให้เกิดผลในเชิงวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และชุมชน เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็น “วอแก้วโมเดล” เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรที่อยู่ในวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วอแก้วนำไปถ่ายทอดให้แก่ชุมชนที่มีความสนใจ และต้องการให้ชุมชนตนเองสามารถปรับเปลี่ยนให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนอื่น เพราะการรวมกลุ่มจะทำให้เกษตรกรภายในกลุ่มมีบทบาทเพื่อขับเคลื่อนนโยบายของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเริ่มตั้งแต่การร่วมวางแผน การจัดทำปัจจัยการผลิต การจัดการศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว การตลาด การแปรรูป และมีการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS: participatory guarantee systems) โดยชุมชนวอแก้วมีความพร้อมที่จะสามารถขับเคลื่อนให้เกิดเป็น “วอแก้วโมเดล” ได้บนพื้นฐานของความเข้มแข็งของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ สมาชิกในกลุ่มฯ ตลอดจนองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการผลักดันสู่เป้าหมายให้เป็นรูปธรรมได้

การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน อาทิเช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างในกลุ่ม การ

นำเสนอความคิดเห็นและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ของตนเอง การมีบทบาทในการให้คำแนะนำแก่สมาชิกอื่นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มวิสาหกิจฯ ซึ่งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันนี้ช่วยให้เกิดทักษะที่สูงขึ้นของสมาชิกรายอื่นในกลุ่ม และได้เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มได้โดยไม่มีการปิดกั้นพร้อมทั้งได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกใหม่ได้ตลอดเวลาอีกด้วย ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้นไม่จำกัดเพียงในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเองเท่านั้น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจนเกิดเป็นเครือข่ายทำให้มีหนทางที่จะร่วมสร้างนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเองโดยอาศัยองค์ความรู้จากสมาชิกใหม่มาประกอบกับองค์ความรู้เดิม

ผลลัพธ์ที่ได้จากการเปิดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและทีมวิจัยพบว่าสามารถก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้การพัฒนาวิสาหกิจทางด้านเกษตรอินทรีย์ของชุมชนในตำบล

วอแก้ว อำเภอลำดวย จังหวัดลำปางในลักษณะคู่มือที่ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนานวัตกรรมทางการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวอแก้ว อ.ลำดวย จ.ลำปาง ซึ่งคู่มือนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเผยแพร่ให้แก่ชุมชนอื่นที่เข้ามาเรียนรู้

เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนวอแก้วได้นำนวัตกรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมต่อไปได้ เพราะการสร้างคู่มือที่เกิดจากองค์ความรู้ของชุมชนนั้นเป็นผลมาจากการได้ทดลองปฏิบัติเอง ใช้งานจนเกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการดำเนินโครงการวิจัยภายใต้แผนวิจัย

ได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการดำเนินโครงการวิจัยภายใต้แผนวิจัย โดยดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านการเกษตรในตำบลวอแก้วพบว่า

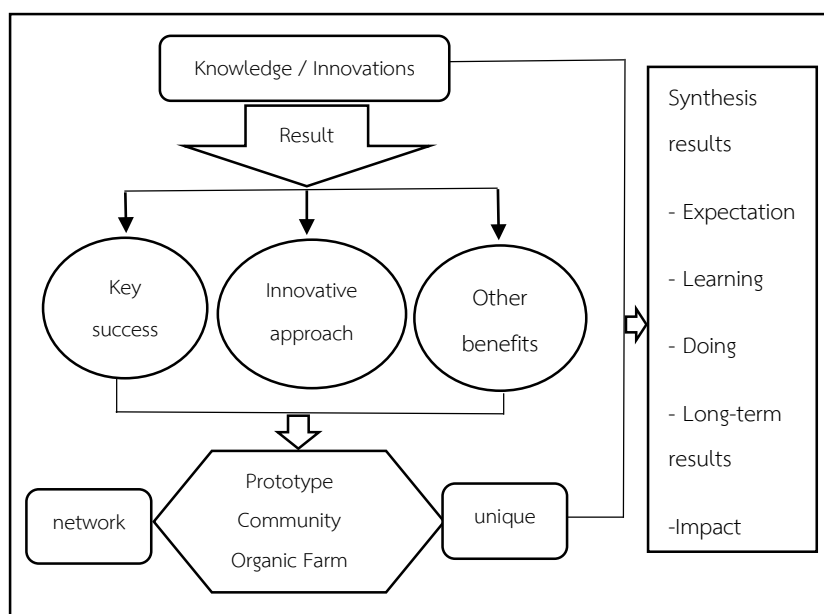

Figure 1 Synthesis of knowledge from research project results

1. ชุมชนวอแก้วมีองค์ความรู้หรือรูปแบบนวัตกรรมเทคโนโลยี ได้แก่

1.1. รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีผู้นำหลักทางด้านการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นเสมือนปราชญ์ชาวบ้าน รวมกลุ่มกันตามความถนัดและประสบการณ์เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลการผลิต

1.2. มีการจัดกิจกรรมรวมกลุ่มสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชนจำนวน 10 ศูนย์

1.3. เทคนิคและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ชุมชนตำบลวอแก้ว เกิดขึ้นตามนโยบายในการส่งเสริมให้เกษตรกรตำบลวอแก้วได้ปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรที่ใช้สารเคมี ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน โดยใช้พื้นที่สาธารณะบ้านทุ่งต้น-แม่ติวเป็นแปลงสาธิตในการปลูกผักอินทรีย์ การทำปุ๋ยอินทรีย์ การขยายพันธุ์พืชและขยายพื้นที่การปลูกไปยังบ้านหลายทุ่ง หมู่ที่ 4 โดยส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง เน้นการลงมือ ปฏิบัติจริง ไปทดลองทำ โดยมีกิจกรรมในการเลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การผลิตเชื้อราขาว มุ่งเน้นการดใช้สารเคมีในทุกกระบวนการ เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหลายทุ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว โดยมีการจัดโครงสร้างองค์กร และการบริหารงานวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว ดังนี้

1. โครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลวอแก้ว ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เภรณญิกกลุ่ม ผู้ช่วย เลขานุการกลุ่ม ผู้ช่วยเลขานุการ ประชาสัมพันธ์กลุ่ม ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์กลุ่ม และผู้ประสานงาน

2. การบริหารจัดการกลุ่มโดยมีข้อกำหนดมาตรฐานกลุ่ม เงื่อนไขข้อบังคับ บทลงโทษ เพื่อเข้าสู่กระบวนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

3. สร้างกระบวนการภายในกลุ่มอย่างมีระบบ และกลไก เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่ม การเรียนรู้และทำความเข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การเรียนรู้กระบวนการ พี จี เอส การสร้างกลุ่มให้คำปฏิบัติการสร้างกลุ่มการจัดทำเอกสารที่จำเป็น การรวบรวมฐานข้อมูลสมาชิกกลุ่มและการร่วมกันตรวจสอบแปลง เป็นต้น

4. การทำธุรกิจในรูปแบบของกลุ่มเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายจัดซื้อ/การตลาด ฝ่ายจัดการผลผลิต ฝ่ายตรวจสอบแปลง ฝ่ายรับรองแปลงเกษตร ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายการเงินและบัญชี

5. สร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของระบบอาหารชุมชน โดยนำปัจจัยการผลิต ที่ได้จากการปลูก การเลี้ยง มาแปรรูปเพื่ออาหารและเครื่องใช้เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารที่ปลอดภัย อาหารจัดการโรคและอาหารเพื่อสุขภาพ

โดยมีผลงานปรากฏเพื่อแบ่งบอกปัจจัยความสำเร็จจนเกิดเป็นผลงานทั้งระดับหมู่บ้าน

ระดับตำบลและระดับหน่วยงานทุกปีติดต่อกันจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1) รางวัลชนะเลิศ ศ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2556 บ้านวอแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลวอแก้ว จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง

2) รางวัลชนะเลิศ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2557 บ้านหาลายทุ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลวอแก้ว จังหวัดลำปาง จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง

3) รางวัลชนะเลิศ หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขระดับจังหวัดลำปาง บ้านทุ่งผา หมู่ที่ 1 จากสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง

4) รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 หมู่บ้านอยู่เย็นระดับเขตภาคเหนือ บ้านทุ่งผา หมู่ที่ 1 ตำบลวอแก้ว ปี พ.ศ. 2560 จากกรมการพัฒนาชุมชน

5) รางวัลชนะเลิศกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัดลำปาง บ้านน้ำจำ หมู่ที่ 7 ตำบลวอแก้ว ปี พ.ศ. 2561 จากสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง

6) รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นเขตภาคเหนือบ้านน้ำจำ หมู่ที่ 7 ตำบลวอแก้ว ปี พ.ศ. 2561 จากกรมส่งเสริมการเกษตร

ดังนั้นจึงถือได้ว่าการจัดการตนเองด้านเกษตรอินทรีย์ของตำบลวอแก้ว เป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จ เพราะมีวิธีการจัดการที่พึ่งตนเองเป็นหลัก นำมาทดลองทำด้วยตนเอง ลงมือทำจนประสบความสำเร็จ จนเกิดความชำนาญและรู้จักจริงในเรื่องนั้นๆ จากนั้นถึงเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้ผู้อื่นเพื่อเป็นแบบอย่างและแรงจูงใจให้คนใน

ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง โดยเกิดจากการพัฒนาที่ตนเอง ครอบครัวสู่ชุมชนจนเกิดกระบวนการจัดการชุมชนตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. ผลที่เกิดขึ้นในตำบลวอแก้ว ได้แก่

2.1. ปัจจัยความสำเร็จ ของชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาแหล่งน้ำของตนเองและแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ มีการจัดตั้งกลุ่มการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- การใช้นวัตกรรมทางการเกษตร เช่นการกำจัดศัตรูพืชตามแบบของคุณสายันท์ ฉัตรแก้ว ที่มีความแปลกใหม่จากความรู้เดิมพื้นที่ชุมชนวอแก้วและยังไม่มีมีการนำไปใช้ คือการใช้จุลินทรีย์จอมปลวกในการบำรุงต้นพืช/เร่งการย่อยสลาย ซึ่งมีส่วนผสมของ จาวปลวก : ข้าวสุก : น้ำ=3กก.:1 กก. :20 ลิตร เพื่อลดวัชพืชในนาข้าวโดยการไถดง (ใช้ระยะเวลา 15 วัน ก่อนปลูกข้าว) ร่วมกับใส่จุลินทรีย์จอมปลวกในช่วงปล่อยน้ำเข้านาทำให้เร่งการย่อยสลายของเศษพืชและตอซังภายใน 7 วัน จึงทำให้ไม่พบพองอากาศจากก๊าซไข่เน่า (H_2S) ที่ทำให้ต้นข้าวที่ปลูกไปเหลือง และในระหว่างที่ปลูกข้าวหากพบว่ามีศัตรูศัตรูพืชเข้าทำลายจะใช้น้ำหมักหยอดเป็นระยะๆ รวมถึงชะลอการปลูกข้าวให้ช้าลงเพื่อลดการล้มของต้นข้าวไวแสง (กข6 และ กข105) ที่จะตั้งท้องพร้อมกันในเดือนตุลาคม หากปลูกก่อนต้นข้าวจะยืดยาวมีความสูงเพิ่มขึ้นทำให้ต้นล้มได้ง่ายเมื่อเจอกับลมพายุ ในช่วงปลายฝนต้นหนาว นอกจากนี้การเพิ่มระยะห่างระหว่างต้นข้าวเป็น 35-40 เซนติเมตร ทำให้ข้าวแตกกอมากขึ้น มีผลผลิตเพิ่มขึ้นและถอนหญ้าได้ง่าย (หากพบว่ามีขึ้นในนา) สำหรับการกำจัดศัตรูศัตรูพืชเช่น หอยเชอรี่และปูนาจะใช้น้ำหมักฝักคูณ (ทุบให้พอแหลก+น้ำตาลทรายแดง) ใส่ในนา

ประมาณ 3 วัน สามารถกำจัดสัตว์ศัตรูพืชเหล่านั้นได้ ซึ่งองค์ความรู้นี้เป็นแนวทางในการเพิ่มผลผลิตและลดความเสียหายจากศัตรูพืชในระบบการปลูกพืชได้

- การมีส่วนร่วมของชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันเพื่อให้เป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ โดยเกษตรกรในชุมชนให้ความสำคัญและมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของชุมชน เข้าใจปัญหาของพื้นที่ ซึ่งผู้นำมีศักยภาพในการขับเคลื่อน มีการเชิญชวนเกษตรกรในชุมชนเห็นประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์

2.2. แนวทางการสร้างนวัตกรรม

โดยการจัดกิจกรรมอบรมสร้างศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ในชุมชน รวมถึงการขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และหน่วยงาน องค์กรภาครัฐเพื่อเปิดเวทีการเรียนรู้ ทำให้เกิดการดึงความรู้จากเกษตรกรโดยเปิดเวทีแบบมีส่วนร่วม การเลียนแบบจากเกษตรกรผู้ที่ประสบความสำเร็จ

2.3. นวัตกรรมถูกรวบรวมและนำมาสังเคราะห์หาองค์ความรู้ที่เหมาะสม

จากการวิจัย ได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสังเคราะห์จากชุมชนมาสรุปแนวคิดร่วมกัน และนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือ เพื่อนำแนวคิดวิธีการนี้ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่ต้องการพัฒนาเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ ซึ่งคู่มือประกอบด้วย ข้อมูลดังนี้ แนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์ และปัจจัยความสำเร็จด้านเกษตรอินทรีย์ตำบลอ่าวแก้ว ซึ่งมีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ 1) การจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 2) การจัดการระบบอาหารและสวัสดิการภายในชุมชน 3) การ

พัฒนาระบบอาหารอย่างยั่งยืน และ4) การจัดการเรียนรู้ระบบอาหารชุมชน

3. ประโยชน์อื่นที่ได้รับ

3.1. เชิงสังคม มีการพัฒนาสร้างความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ ฝึกอบรมทบทวนการเป็นผู้นำ เชิญชวนให้เกษตรกรที่ยังไม่ได้เข้าร่วมสนใจและอยากเข้าร่วมการเป็นเกษตรอินทรีย์ กำหนดข้อปฏิบัติร่วมกันทำให้เกิดความภาคภูมิใจ

3.2. เชิงนโยบาย องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้วสามารถนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ และบรรจุในแผนพัฒนาชุมชนซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของการดำเนินงานตามแผนงาน/ยุทธศาสตร์หรือการทำโครงการต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชน

3.3. เชิงเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จากการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ และชุมชนมีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้มากขึ้นเป็นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน ก่อให้เกิดมีการทัศนศึกษาดูงาน ระหว่างชุมชน โดยชุมชนสามารถบริหารจัดการชุมชน ที่เกิดจากรายได้ของชุมชนเอง

3.4. เชิงวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของคนในชุมชนแบบดั้งเดิม หรือตามธรรมชาติโดยเป็นการสืบทอดการดำรงชีวิตตามแนวคิดภูมิปัญญาของคนในชุมชน เพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวร่วมมือร่วมใจในชุมชน และทำการพัฒนาระบบการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากหน่วยงานองค์กรภายนอกที่เข้ามา

สนับสนุน เช่น การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน การทดลอง การปฏิบัติการ และการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.5. เชิงวิจัย องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้ว เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่ต้องการพัฒนาเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์และพัฒนาเพื่องานวิจัยเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

3.6. เชิงวิธีการ องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้ว นวัตกรรมการบริหารจัดการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้วและนวัตกรรมการเกษตรอินทรีย์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้ว

4. ผลการเปลี่ยนแปลง ทำให้ชุมชนเกษตรอินทรีย์ในตำบลอ่าวแก้วเป็นชุมชนต้นแบบด้านการเรียนรู้และด้านแบบด้านแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยทั้งภายใน-ภายนอกชุมชน มีความเข้มแข็งในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การรวมกลุ่มอาชีพเดียวกันเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ผสมผสานบ้านทุ่งต้น-แม่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านอ่าวแก้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลอ่าวแก้ว กลุ่มถนนกินได้บ้านทุ่งผา เป็นต้น ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งสุขภาพและจิตใจเกิดการตระหนักและความสำคัญของการใช้สารชีวภาพ

5. เครือข่ายส่วนร่วม เริ่มจากองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้ว ได้มีการถ่ายทอดนวัตกรรมบริหารจัดการชุมชนตนเอง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ทำให้มีผู้ประกอบการภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ

พัฒนาองค์ความรู้ในนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ ซึ่งนวัตกรรมการทำเกษตรอินทรีย์ที่เกิดจากการเรียนรู้การปฏิบัติจริงในชุมชน เกิดกระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนาแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์

6. ความโดดเด่น ชุมชนอ่าวแก้วมีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้ว สนับสนุนและส่งเสริม และมีผู้นำเป็นตัวแทนที่ดี โดยมีนายกองค์การฯ กำนันผู้ใหญ่บ้านและนักวิชาการ ในพื้นที่เป็นต้นแบบในการทำเกษตรอินทรีย์

7. สรุปผลของการสังเคราะห์

7.1. สิ่งที่คาดหวัง ได้แก่ นวัตกรรมที่มาจากเทคนิคและวิธีของชุมชนเดิมที่ผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิดการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่มีการบอกต่อการได้รางวัล การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบทำอย่างไรบ้าง มีกระบวนการจัดระบบอาหารปลอดภัยอย่างไรและ การนำนวัตกรรมที่ได้ไปเผยแพร่และต่อยอด พัฒนาเพิ่มขึ้น

7.2. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้แก่ เทคนิคและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์แต่ละเทคนิคและวิธีการ เกิดการเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการชุมชนโดยมีคนและชุมชนเป็นต้นแบบ ทำให้ชุมชนเกิดการเคลื่อนตัวยอมรับการเรียนรู้ใหม่ๆ คนในชุมชนมีความรู้ความภูมิใจในการเป็นคนอ่าวแก้ว

7.3. สิ่งที่ได้ทำ ได้แก่ การพัฒนาแนวทางการสร้างเกษตรอินทรีย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการระบบอาหารปลอดภัย ศึกษาแนวทางในการขยายกลุ่มการทำเกษตรอินทรีย์ให้แก่คนในชุมชน, ครัวเรือนและพื้นที่, ศึกษาได้ว่าชุมชนมีความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพเกษตรและศึกษาถึงชุมชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้อย่างภาคภูมิใจ

7.4. ผลลัพธ์ที่ได้ ในระยะยาว ทำให้เกิดการลดปัจจัยการผลิตจากภายนอก มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ มีระบบการจัดการอาหารปลอดภัยและมีการนำเอานวัตกรรมองค์ความรู้ เทคโนโลยี ได้เผยแพร่และถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น

7.5. ผลกระทบ ได้แก่ เกิดเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์เพิ่มขึ้น มีผลผลิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นทำให้เกิดความสมดุลของชีวภาพ เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกษตรกรมีสุขภาพ ใจที่ดีและสุดท้ายผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์ของชุมชนวอแก้ว

อภิปรายผล

ในการสรุปผลการวิจัย คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ได้ดำเนินการสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม นวัตกรรมชุมชนที่สร้างขึ้นมาประสบความสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เพราะเกษตรกรจะต้องให้ความสนใจในทุกกระบวนการ และมีพื้นที่ทดลองปฏิบัติตามกำลังของตนเองโดยไม่พึ่งพาสารเคมี หรือปัจจัยภายนอกที่เกินกำลังตน เนื่องจาก การที่สามารถดูแลพื้นที่ทำการเกษตรได้อย่างทั่วถึง โดยสอดคล้องกับ Chaimongkol and Limnirankul (2013) ที่พบว่า การทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรหมู่บ้านโพธิ์ทองเจริญ ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จะประสบความสำเร็จได้จะมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน ขนาดเล็กไม่เกิน 1 ไร่ มีตลาดรองรับแน่นอน เช่นเดียวกับผลผลิตของชุมชนวอแก้วที่มีตลาดที่ออกจำหน่าย

สินค้าเป็นประจำ คือ ตลาด v-market และตลาดประชารัฐของจังหวัดลำปาง เป็นต้น

2. แนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วม การจัดการตนเองของชุมชนตำบลวอแก้วเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดจากการดำเนินงานระหว่างภาคประชาชนโดยสอดคล้องกับ Jai-aree (2018) พบว่าการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาสามารถผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้วร่วมกันคิดกิจกรรมเพื่อนำไปพัฒนาสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ การมีส่วนร่วมเกิดจากการสร้างความตระหนักถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ มาสร้างเป็นจุดรวมพลังชุมชนอย่างเข้มแข็ง โดยใช้หลักการการมีส่วนร่วมเป็นตัวขับเคลื่อนสอดคล้องกับงานวิจัย Prapatigul and Sriphayamnoi (2016) พบว่าในการวางแผนพัฒนาเกษตรกรในแต่ละชุมชน ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผล โดยมีเงื่อนไขการมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้นำชุมชน กระบวนการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาภายในชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสบการณ์ของชุมชนอื่นและหน่วยงานภายนอก และ ทศนคติ ของเกษตรกรภายในชุมชนที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จด้านการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ การมีผู้นำที่มีทักษะในการทำงานกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน และหาแนวทางแก้ไข

ร่วมกัน ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานกำกับดูแลและหน่วยงานทางการศึกษาหลายหลายสถาบันทั้งในจังหวัดลำปางและจังหวัดใกล้เคียง

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านการเกษตรในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่าชุมชนสามารถเป็นต้นแบบของการเกษตรอินทรีย์ โดยมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Suamuang and Munkratok (2018) พบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของการปรับเปลี่ยน คือ ผู้นำกลุ่ม มีการบริหารจัดการกลุ่มสามารถก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้การสร้างนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและวิจัยในอนาคต ทำให้เกิดผลในเชิงวิชาการเชิงเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็น “วอแก้วโมเดล” เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรที่อยู่ในวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วอแก้วนำไปถ่ายทอดให้แก่ชุมชนที่มีความสนใจ และต้องการให้ชุมชนตนเองสามารถปรับเปลี่ยนให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนอื่น

4. คู่มือนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลวอแก้วจัดทำโดยทีมคณะผู้วิจัยของ ดร.นิศากร สุวรรณ และคณะ ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนานวัตกรรมทางการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน และคู่มือองค์ความรู้-ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ตำบลวอแก้ว จัดทำโดยทีมคณะผู้วิจัย ซึ่งคู่มือนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเผยแพร่ให้แก่ชุมชนอื่นที่สนใจมาเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนวอแก้วซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัย Ruthamnong (2018) เพื่อนำนวัตกรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมต่อไปได้ เนื่องจากการสร้างคู่มือที่เกิดจากองค์ความรู้ของชุมชนนั้นเป็นผลมาจากการได้ทดลองปฏิบัติเอง ใช้งานจนเกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Jiwju et al. (2015) นำองค์ความรู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์และการถอดบทเรียนจากชุมชนมาสรุปแนวคิดร่วมกัน และนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนต่าง ๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้

5. ชุมชนวอแก้วมีศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชนจำนวน 10 ศูนย์ได้แก่ ถนนกินได้บ้านทุ่งผา เกษตรอินทรีย์ผสมผสานบ้านทุ่งตุ่น-แม่ติว วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านวอแก้ว ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านหลายทุ่ง แหล่งเรียนรู้การทำเกษตรธรรมชาติ บ้านทุ่งหก แหล่งเรียนรู้การขยายพันธุ์พืช และการทำเกษตรอินทรีย์บ้านทุ่งจั่ว แหล่งเรียนรู้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านน้ำจ่า แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากนมโคตำบลวอแก้ว แหล่งเรียนรู้พลังงานทดแทนและเกษตรอินทรีย์ โดยแต่ละศูนย์การเรียนรู้จะมีจุดเด่นที่แตกต่างกันจึงสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับ เพื่อนำไปต่อยอดและประยุกต์ในการจัดการอาชีพของตนเองและชุมชนตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งคนในพื้นที่หรือชุมชนอื่นสามารถนำขั้นตอนและกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ไปเป็นแนวทางในการทำปรับปรุงและพัฒนาอาชีพของตนเองและชุมชนในแต่ละพื้นที่ได้

สรุป

ดังนั้นจึงถือได้ว่าการจัดการตนเองด้านเกษตรอินทรีย์ของตำบลอ่าวแก้ว เป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จ เพราะมีวิธีการจัดการที่พึ่งตนเองเป็นหลัก นำมาทดลองทำด้วยตนเอง ลงมือทำงานประสบความสำเร็จ จนเกิดความชำนาญและรู้จริงในเรื่องนั้นๆ จากนั้นถึงเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้ผู้อื่นเพื่อเป็นแบบอย่างและแรงจูงใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง โดยเกิดจากการพัฒนาที่ตนเอง ครอบคลุมรู้ชุมชนจนเกิดกระบวนการจัดการชุมชนตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Chaimongkol, T. and B. Limnirankul. 2013. Approaches toward scaling up organic farming of farmers at Po Thong Charoen village, Cherng Doi sub-district, Doi Saket district, Chiang Mai province. *Agricultural Science Journal* 44(2)(Suppl.): 153-156. (in Thai).
- Glomthongcharoen, K. 2017. Quality of life among organic agriculture farmers Chiang Mai province. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University* 12(1): 59-90. (in Thai).
- Jai-aree, A. 2018. Guidelines to promote organic agriculture to food security and safety for community: Reflection from the operating sector. *Silpakorn University Journal* 38(5): 1-17. (in Thai).
- Jiwju, N., T. Siboonnun, C. Sirikitsathien, C. Nuamai and P. Buapuen. 2015. Reproducing effective lesson on sufficiency economy for developing Wangnumdaeng community, Moo 5, Thamkeua sub-district, KlongKlung district, Kamphaengphet province. The 2nd Kamphaeng Phet Rajabhat University National Conference. December. 210-227. (in Thai).
- Parnpeachra, S. 2015. Indigenous knowledge of organic agriculture in Chachoensao province. Bangkok; Dhuradij Pundit University. November. 72p. (in Thai).
- Phuanpoh, Y. and S. Pooripakdee. 2019. The approach of farm café management followed the new theory of agriculture of the farm café entrepreneurs in Phra Nokon Si Ayutthaya province. *Romphuek Journal* 38(1): 8-20. (in Thai).
- Prapatigul, P. and L. Sriphayamnoi. 2016. Administrative management of organic livestock farmer groups in Khon Kaen province. *Khon Kaen Agricultural Journal* 44(1): 589-594. (in Thai).
- Nuntaboot, K. 2018. Community research using rapid ethnographic community

assessment process. 1st ed. Bangkok : Thai Health Promotion Foundation, Healthy Community Strengthening Section: 15 – 25. (in Thai).

Ratneetoo, B. 2012. Organic fertilizer improves deteriorated soil. Princess of Naradhiwas University Journal 4(2): 115-127. (in Thai).

Ruthamnong, S. 2018. Geo-information knowledge propagation in conservation and management of natural and cultural resources,

Khlong Suan Mak Basin, Kamphaeng Phet province. Journal of Community Development and Life Quality 6(2): 427–438. (in Thai).

Suamuang, T. and Y. Munkratok. 2018. Lessons learned from the development process of organic agriculture in Ban Khao Din, Khlong Hat district, Sa Kaeo Province. Thai Journal of Pharmacy Practice 10(1): 49 -59. (in Thai).
